

Funkcionalno programiranje

Elementi jezika Scala

Računanje vrednosti izraza

- Složen izraz računa se repetitivno na sledeći način:
 - polazi se od najlevlje operacije
 - računa se vrednost operanada
 - primenjuje se operator na vrednosti operanada
- **Definisano ime** se računa zamenom imena desnom stranom definicije
- Postupak računanja vrednosti se zaustavlja kada se dostigne **vrednost** (pr: numerička vrednost)

Računanje vrednosti izraza -primer-

REDUKCIJA: Postupak simplifikacije izraza u vrednosti
(korak po korak)

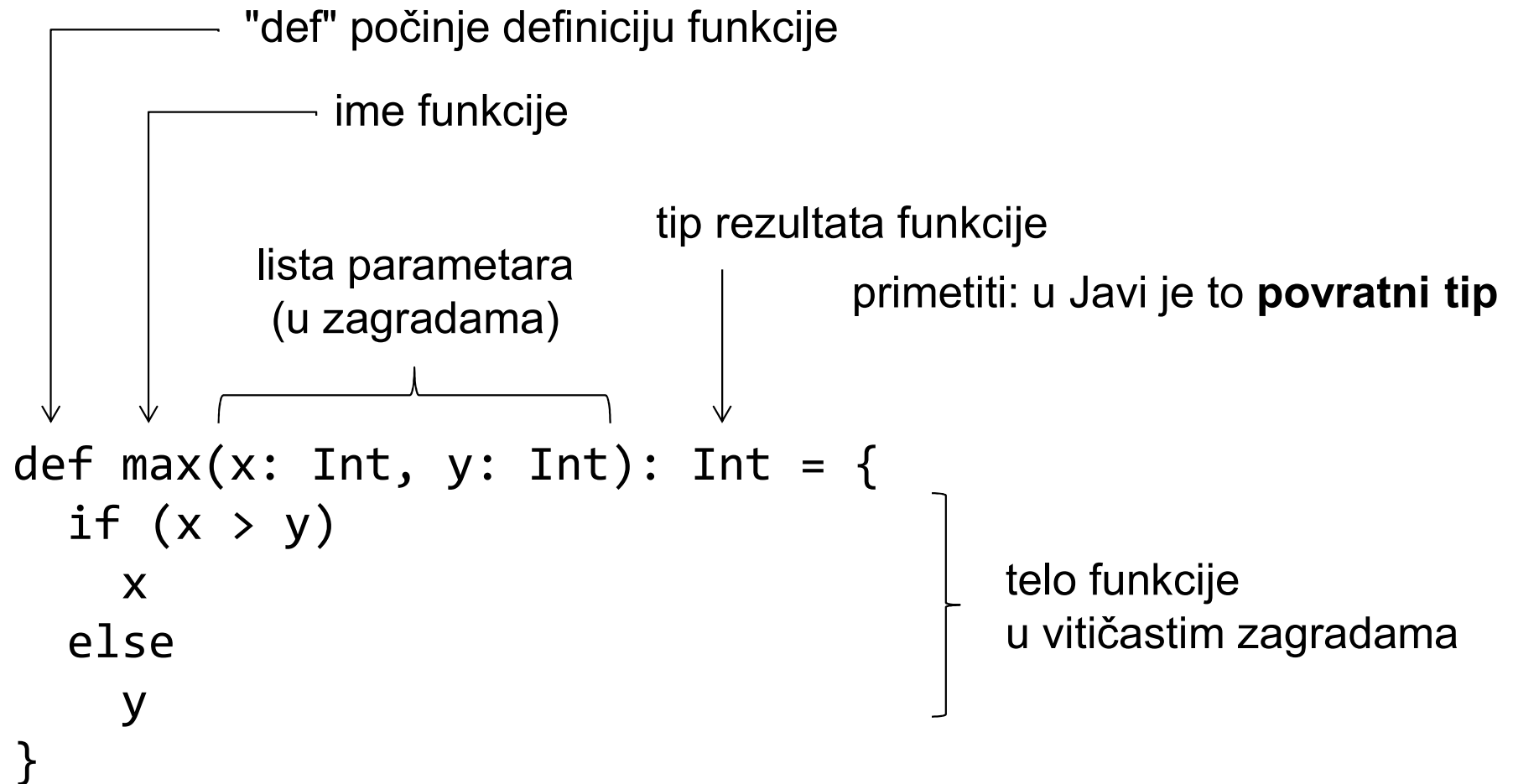
```
def pi = 3.14159  
def radius = 10
```

```
→ (2 * pi) * radius  
→ (2 * 3.14159) * radius  
→ 6.28318 * radius  
→ 6.28318 * 10  
→ 62.8318
```

Definisanje funkcija

```
scala> def square(x : Double) = x * x
square : (Double)Double
scala> square(2)
4.0
scala> square(5 + 4)
81.0
scala> square(square(4))
256.0
scala> def sumOfSquares(x:Double,y:Double)=square(x)+square(y)
sumOfSquares : (Double,Double)Double
```

Definisanje funkcija

Saglasno tome: `def pi = 3.14159`

je definicija funkcije bez parametara konstantne vrednosti

Definisanje funkcija

- U svakoj funkciji mogu se definisati druge funkcije kao bilo koja druga vrsta podataka
- Ugneždene funkcije su lokalne za okružujuću
- Formalni argumenti (parametri) okružujuće funkcije **vidljivi su** u ugneđenim
 - korisno kada se parametar okružujuće funkcije koristi u ugneđenim, jer ga zapravo nije potrebno prenositi
- Sintaksni detalj: upotreba separatora iskaza ;
 - kraj linije se smatra ; osim ako
 - linija se završava nekom reči koja nije validan kraj iskaza
 - naredna linija počinje rečju kojom ne može da počne iskaz
 - linija se završava "unutar" zagrada () ili []

Računanje vrednosti funkcija

- Vrednost funkcije (sa parametrima) određuje se na isti način kao i kod izraza:
 - računa se vrednost svih argumenata funkcije (s leva u desno)
 - poziv funkcije se zamenjuje desnim delom definicije funkcije
 - formalni argumenti (parametri) se zamenjuju stvarnim argumentima
- Model računanja zamenom (supstitucijom)

```
sumOfSquares(3, 2+2)
→ sumOfSquares(3, 4)
→ square(3) + square(4)
→ 3 * 3 + square(4)
→ 9 + square(4)
→ 9 + 4 * 4
→ 9 + 16
→ 25
```

Poziv po vrednosti i po imenu

- U prethodnom primeru:
 - argumenti funkcija se redukuju u vrednosti pre supstitucije
 - takav način računanja vrednosti zove se **poziv po vrednosti**
- Moglo bi obrnuto: izvršiti supstituciju pre redukcije
 - takav način računanja vrednosti zove se **poziv po imenu**

```
sumOfSquares(3, 2+2)
→ square(3) + square(2+2)
→ 3 * 3 + square(2+2)
→ 9 + square(2+2)
→ 9 + (2+2) * (2+2)
→ 9 + 4 * (2+2)
→ 9 + 4 * 4
→ 9 + 16
→ 25
```


Poziv po vrednosti i po imenu

- Poziv po vrednosti
 - izbegava ponovljena računanja vrednosti argumenata
- Poziv po imenu
 - izbegava računanje vrednosti argumenata kada se oni ne koriste u funkciji
- Računanje pozivom po imenu uvek rezultira vrednošću ako poziv po vrednosti rezultira vrednošću
- Obrnuto nije uvek tačno!

Poziv po vrednosti i po imenu

- Primer

```
scala> def loop: Int = loop  
loop: => Int
```

```
scala> def first(x: Int, y: Int) = x  
first: (Int,Int)Int
```

Poziv po imenu

first(1, loop)

→ 1

Poziv po vrednosti

first(1, loop)

→ *first(1, loop)*

→ *first(1, loop)*

→ *first(1, loop)*

...

U jeziku Scala, podrazumeva se **poziv po vrednosti**.

Poziv po vrednosti i po imenu

- Da bi se proizveo poziv po imenu, tipu parametra treba da prethodi =>

```
scala> def constOne(x : Int, y : => Int) = 1  
constOne: (Int,=>Int)Int
```

```
scala> constOne(1, loop)  
1
```

```
scala> constOne(loop, 2)  
^C
```

beskonačan ciklus

Uslovni izrazi

- Sintaksa ista kao u jeziku Java: *if-else*
- Tumačenje je kao za operator u jeziku Java: ... ? ... : ...

```
scala> def abs(x: Double) = if(x>=0) x else -x  
abs: (Double)Double
```

```
scala> def max(x : Int, y : Int) = if(x>y) x else y  
max: (x: Int, y: Int)Int
```

- **if** koristi predikat logičkog (Bulovog) tipa
- operatori
 - &&
 - ||
 - !

Uslovni izrazi - primer

- Definisati operatore `&&` i `||` pomoću `if`

```
def and(x: Boolean, y: Boolean) =  
  if(x) y else False
```

```
def or(x: Boolean, y: Boolean) =  
  if(x) x else y
```

Blokovi, iskazi i leksički doseg

- **Definicija i izraz** (expression) su dve vrste **iskaza** (statement)
- Blok se sastoji od definicija i izraza
- Poslednji izraz u bloku predstavlja **rezultat bloka**
- Blok je izraz – dakle može da se pojavi gde god se očekuje izraz
- Iza svakog iskaza u bloku obavezno dolazi znak ; izuzev
 - ako sledi novi red
 - ako je iskaz poslednji, neposredno pre znaka }
- Imena definisana u okružujućem bloku su vidljiva i u unutrašnjim blokovima (izuzev ako su sakrivena)

Terminalna rekurzija (tail recursion)

- Posmatra se definicija funkcije za određivanje najvećeg zajedničkog delioca

```
def gcd(a: Int, b: Int): Int = if(b==0) a else gcd(b, a%b)
```

- Evaluacija gcd(14, 21) bi izgledala ovako:

```
gcd(14, 21)
→      if (21 == 0) 14 else gcd(21, 14 % 21)
→      if (false) 14 else gcd(21, 14 % 21)
→      gcd(21, 14 % 21)
→      gcd(21, 14)
→      if (14 == 0) 21 else gcd(14, 21 % 14)
→ →    gcd(14, 21 % 14)
→      gcd(14, 7)
→      if (7 == 0) 14 else gcd(7, 14 % 7)
→ →    gcd(7, 14 % 7)
→      gcd(7, 0)
→      if (0 == 0) 7 else gcd(0, 7%0)
→ →    7
```

-- Funkcionalno programiranje --

Terminalna rekurzija (tail recursion)

- Posmatra se definicija funkcije za računanje faktoriijela

```
def fact(n: Int): Int = if(n==0) 1 else n*fact(n-1)
```

- Evaluacija `fact(5)` bi izgledala ovako:

```
fact(5)
→      if (5 == 0) 1 else 5*fact(5-1)
→...   5*fact(5-1)
→...   5*fact(4)
→...   5*(4*fact(3))
→...   5*(4*(3*fact(2)))
→...   5*(4*(3*(2*fact(1))))
→...   5*(4*(3*(2*(1*fact(0))))))
→      5*(4*(3*(2*(1*1))))
→...   120
```

Postoji li razlika u načinu računanja vrednosti
-- Funkcionalno programiranje --
gdc(p4, 21) | fact(5)?
ETF Beograd, 2017

Terminalna rekurzija (tail recursion)

- Ako funkcija poziva samu sebe u svom poslednjem izrazu, aktivacioni zapis (stack frame) ove funkcije može biti iskorišćen u rekurzivnom pozivu.
- To se zove **terminalna rekurzija**.
- Funkcija `gdc` se suštinski nikad ne vraća iz rekurzije
- Funkcija `fact` mora da izvrši povratak, da bi se obavilo množenje sa `n`.
- Funkcije sa terminalnom rekurzijom svode se na **iterativni** postupak
 - može biti približno podjednako efikasna kao i iteracija (ciklus)
- Generalno: ako se poslednja aktivnost funkcije sastoji od poziva neke funkcije (može biti isti entitet u pitanju), jedan aktivacioni zapis na steku je dovoljan za obe

Definicija vrednosti

- (podsećanje) Definicija funkcije bez parametara glasi:

def *ime* = *izraz*

- *izraz* se izračunava svakog puta kada se koristi *ime*

- Definicija vrednosti glasi:

val *ime* = *izraz*

- time se uvodi ime za **vrednost** izraza *izraz*
- *izraz* će biti izračunat samo jednom, u trenutku definicije vrednosti
- kao i kod funkcije: tip vrednosti je neophodan samo ako se ne može zaključiti iz izraza

- Primer

```
• val x = 2                // x: Int = 2
• val y = square(x)       // y: Int = 4
• def loop: Int = loop    // loop: Int
  val x: Int = loop       // ... beskonačan ciklus
```

-- Funkcionalno programiranje --

Promenljive

- Vrednosti mogu biti definisane na dva načina
 - pomoću **val**: tada se imenu ne može dodeliti nova vrednost, ponaša se kao final podatak u Javi
 - pomoću **var**: tada se imenu može dodeliti nova vrednost

```
scala> val msg: String = "Hello, world!" // ili: val msg = ...  
msg: String = Hello, world!
```

```
scala> msg = "Goodbye cruel world!"  
<console>:6: error: reassignment to val  
msg = "Goodbye cruel world!"
```

```
scala> var greeting = "Hello, world!"  
greeting: java.lang.String = Hello, world!
```

```
scala> greeting = "Leave me alone, world!"  
greeting: java.lang.String = Leave me alone, world!
```

Preporuke: val ili var?

- Favorizovati
 - **val**, **nepromenljive** (immutable) objekte
 - funkcije (metode) **bez bočnih efekata**
- Koristiti **var**, promenljive (mutable) objekte i funkcije (metode) sa bočnim efektima kada postoji opravdana potreba za njima
- Jedan pokazatelj da li se programira u imperativnom stilu jeste upotreba **var**. U funkcionalnom stilu **var** nije poželjan
 - ipak, Scala ostavlja mogućnost da programer kombinuje stilove
- Parametri funkcija su **val**

Promenljivi naspram nepromenljivih objekata

- Prednosti nepromenljivih
 - jednostavniji za rezonovanje
(ne prolaze kroz promenu stanja u toku rada programa)
 - jednostavniji za manipulaciju,
prenose se bez potrebe za pravljenjem (defanzivnih) kopija
 - jednostavnija upotreba u višenitnom okruženju,
ne postoji način da više istovremenih pristupa pokvari stanje objekta
 - bezbedno heširanje, ako se ključ određuje na osnovu stanja
- Mane nepromenljivih
 - zahtevaju obimno kopiranje umesto jednostavnog ažuriranja,
zato biblioteke često nude promenljive alternative

Preporuke u vezi stila

- Imperativni stil

```
def printArgs(args: Array[String]): Unit = {  
  var i = 0  
  while (i < args.length) {  
    println(args(i))  
    i += 1  
  }  
}
```

- Funkcionalni stil (ali nije čist funkc. stil – ima bočni efekat)

```
def printArgs(args: Array[String]): Unit =  
{ for (arg <- args) println(arg) }
```

- Ili

```
def printArgs(args: Array[String]): Unit =  
{ args.foreach(println) }
```

-- Funkcionalno programiranje --

ETF Beograd, 2017

<http://docs.scala-lang.org/style/declarations.html>

Funkcije višeg reda

- Funkcijski jezici tretiraju funkcije kao "građane prvog reda"
 - funkcija može biti prosleđena kao parametar drugoj funkciji
 - funkcija može biti rezultat druge funkcije
- Takav pristup omogućava veoma fleksibilan način sastavljanja programa
- Funkcije koje
 - primaju druge funkcije kao parametre ili
 - koje vraćaju druge funkcije kao rezultat**zovu se funkcije višeg reda**

Funkcije višeg reda

- Primer: sabrati sve cele brojeve između a i b ($a \leq b$)

```
def sumInts(a: Int, b: Int): Int =  
  if( a > b ) 0 else a + sumInts(a+1, b)
```

- Primer: sabrati kubove svih celih brojeva između a i b

```
def cube(x: Int) = x * x * x  
def sumCubes(a: Int, b: Int): Int =  
  if( a > b ) 0 else cube(a) + sumCubes(a+1, b)
```

- Može se primetiti da su ova dva primera spec. slučajevi

$$\sum_{n=a}^b f(n)$$

za različite vrednosti $f(n)$.

Cilj je formulisati
zajedničko ponašanje

Funkcije višeg reda

- Definirati funkciju višeg reda, koja vrši sumiranje

```
def sum(f: Int => Double, a: Int, b: Int) : Double = {  
  if (a > b )      0  
  else f(a) + sum(f, a+1, b)  
}
```

- Definirati funkcije koje se primenjuju nad pojedinačnim članovima sumacionog opsega

```
def id(x: Int) : Double = x  
def cube(x: Int) : Double = x*x*x
```

- Onda je moguće napisati:

```
def sumInts(a: Int, b: Int): Double = sum(id, a, b)  
def sumCubes(a: Int, b: Int): Double = sum(cube, a, b)
```

-- Funkcionalno programiranje --

Funkcije višeg reda

- U definiciji
`def sum(f: Int => Double, a: Int, b: Int)`

`Int => Double` je tip funkcija:

- koje primaju parametar tipa `Int`
- čiji rezultat je tipa `Double`
- drugim rečima: funkcije koje preslikavaju `Int` u `Double`

- U slučaju više parametara, potrebno je staviti zagrade
 - primer: `(Int, Int) => Double`
 - primer: `(Int => String, Int) => Double`

Funkcije višeg reda: Anonimne funkcije

- Motivacija
 - funkcije kao parametri zahtevaju pisanje (potencijalno) velikog broja kratkih funkcija
 - ponekad je opterećenje za programera da definiše i imenuje sve te funkcije (koristeći **def**)
- Rešenje – anonimne funkcije (funkcijski literali)

`(x: Int) => x*x*x`

- Tip parametra može biti izostavljen ako prevodilac može da ga dedukuje (iz konteksta)
- Funkcijski literal se prevodi u klasu
 - instanciranje ove klase u vreme izvršenja daje *funkcijsku vrednost*
 - funkcijske vrednosti su **objekti** (mogu se referisati) i **funkcije** (mogu se pozivati na način uobičajen za funkcije)

Funkcije višeg reda:

Funkcijske vrednosti i zatvaranje

- 1) `(x: Int) => x+1` // x je vezana promenljiva
- 2) `(x: Int) => x+y` // y je slobodna promenljiva

- Anonimna funkcija (funkcijski literal):
 - sa slobodnim promenljivim zove se otvoren član (*open term*)
 - bez slobodnih promenljivih zove se zatvoren član (*closed term*)
- Zatvaranje (closure) je funkcijska vrednost koja "zahvata" veze ka slobodnim promenljivim
 - zatvaranje zahvata slobodne promenljive, odnosno od otvorenog pravi zatvoren član
- Zatvoren član ne postaje zatvaranje striktno govoreći, jer je već dat u zatvorenoj formi

Funkcije višeg reda:

Funkcijske vrednosti i zatvaranje

- Postavlja se pitanje: kom objektu pristupa zatvaranje?
- Zatvaranje pristupa objektu referisanom putem slobodne promenljive u trenutku nastanka zatvaranja
- Primer:

```
def makeIncreaser(more: Int) = (x: Int) => x + more
scala> val inc1 = makeIncreaser(1) // more = 1
inc1: (Int) => Int = <function1>
scala> val inc9999 = makeIncreaser(9999) // more = 9999
inc9999: (Int) => Int = <function1>
```

- Iako je `more` lokalna promenljiva funkcije `makeIncreaser`, njen životni vek nije ograničen tom funkcijom (automatski se stavlja na hip, umesto na stek)

Funkcije višeg reda: Anonimne funkcije

- Samo sintaksna pogodnost (nisu neophodni deo jezika)
 - anonimna funkcija $(x_1: T_1, \dots, x_n: T_n) \Rightarrow E$ može da se napiše kao:
 - `{ def f(x1: T1, ..., xn: Tn) = E; f _ }` Parcijalno primenjena funkcija (biće objašnjeno kasnije)
`// ime f se ne koristi u delu programa koji prethodi`

- Kako su anonimne funkcije realizovane? **Anonimne klase**

```
(x: Int) => x+1  
new Function1[Int, Int] {  
    def apply(x: Int): Int = x+1  
}
```

```
(x: Int, y: Int) =>  
    "(" + x + ", " + y + ")"  
Function2[Int, Int, String]
```

```
() =>  
{ System.getProperty("java.class.path") }
```

Funkcije višeg reda: Anonimne funkcije

- Sumacija primenom anonimnih funkcija
 - `def sumInts(a: Int, b: Int): Double =
 sum(x=>x, a, b)`
 - `def sumCubes(a: Int, b: Int): Double =
 sum(x=>x*x*x, a, b)`
- Da li su `a` i `b` neophodni u funkciji `sum`?
 - `a` i `b` su parametri funkcija `sumInts` i `sumCubes` samo da bi se preneli u funkciju `sum`
 - da li se može napisati funkcija `sum` tako da ne prima `a` i `b` kao parametre?

Funkcije višeg reda: kerifikacija (curryfication)

- Poreklo naziva: Haskell Brooks Curry (1900-1982)
 - američki matematičar i logičar
 - razvio koncept kombinatorne logike
 - 3 programska jezika: Haskell, Brook, Curry
 - "kerifikacija" (Gottlob Frege, Moses Schönfinkel)
- Ideja: funkcija više parametara može se predstaviti u vidu sekvence (lanca) funkcija jednog parametra

Funkcije višeg reda: kerifikacija

- Nova definicija funkcije sum:

```
def sum(f: Int => Double): (Int, Int) => Double = {  
  def sumF(a: Int, b: Int): Double =  
    if ( a>b ) 0  
    else      f(a) + sumF(a+1, b)  
  sumF  
}
```

- Sada je sum postala funkcija čiji rezultat je druga funkcija
 - parametar f je "konfigurisao" / "specijalizovao" rezultujuću f-ju
 - rezultujuća funkcija prima dva parametra tipa Int
- Sada je moguće definisati:
 - `def sumInts = sum(x => x)`
 - `def sumCubes = sum(x => x*x*x)`

Funkcije višeg reda: kerifikacija

```
def sum(f: Int => Double): (Int, Int) => Double = {  
  def sumF(a: Int, b: Int): Double =  
    if ( a>b )    0  
    else          f(a) + sumF(a+1, b)  
  sumF  
}
```

```
def sumInts = sum(x => x)
```

```
def sumCubes = sum(x => x*x*x )
```

- Na osnovu toga, moguće je napisati

```
scala> sumCubes(1, 10) + sumInts(10, 20) //res0: Double = 3190.0
```

```
scala> sum(x => -x)(2,3) // res1: Double = -5.0
```

```
scala> def half(x: Int): Double = x/2.0
```

```
scala> sum(half)(1,10) // res2: Double = 27.5
```

```
sum(half)(1,10) → (sum(half))(1, 10)
```

-- Funkcionalno programiranje --

Funkcije višeg reda: kerifikacija

- Funkcije koje kao rezultat daju druge funkcije se veoma često koriste u funkcionalnom programiranju

- zato u jeziku Scala postoji posebna sintaksa
- prethodna definicija sum bi se skraćeno napisala

```
def sum(f : Int => Double)(a : Int, b : Int): Double =  
  if (a > b) 0 else f(a) + sum(f)(a + 1, b)
```

- Iz prethodnog primera, moguće je izvesti sledeće pravilo (bez dokaza)

- kerifikovana definicija:

```
def f (args1) ... (argsn) = E
```

- ekvivalentna je definiciji:

```
def f (args1) ... (argsn-1) = { def g (argsn) = E ; g }
```

-- Funkcionalno programiranje --

ETF Beograd, 2017

Funkcije višeg reda: kerifikacija

- kerifikovana definicija:

`def f (args1) ... (argsn) = E`

- ekvivalentna je definiciji:

`def f (args1) ... (argsn-1) = { def g (argsn) = E ; g }`

- to se može skraćeno zapisati:

`def f (args1) ... (argsn-1) = argsn => E`

- kada se postupak primeni potreban broj puta, dobija se

`def f = (args1) => (args2) => ... => (argsn) => E`

– primetiti: asocijativnost je s desna ulevo

– `def f4=(x:Int)=>(y:Int)=>x*y // Int=>(Int=>Int)`

- Ovakav način definisanja i pozivanja funkcija zove se **kerifikacija** (curryfication)

-- Funkcionalno programiranje --

Rezime

- U funkcionalnom programiranju, funkcije su osnovne apstrakcije
- Apstrakcije mogu biti kombinovane i mogu se stvarati nove apstrakcije zahvaljujući funkcijama višeg reda
- Treba voditi računa da se iskoriste mogućnosti apstrakcije i višestruke upotrebe koda
- Najviši nivo apstrakcije nije uvek najbolji, ali treba poznavati tehnike apstrakcije da bi se primenile kada to ima smisla

Rezime – elementi jezika

- Tipovi (EBNF notacija):

Type = SimpleType | FunctionType

FunctionType = SimpleType "=>" Type | "(" [Types] ")" "=>" Type

SimpleType = Byte | Short | Char | Int | Long | Double | Float |
Boolean | String

Types = Type {"," Type}

- Tip Boolean može imati vrednosti *True* i *False*
- Funkcijski tip: $\text{Int} \Rightarrow \text{Int}$, $(\text{Int}, \text{Int}) \Rightarrow \text{Int}$, ...

Rezime – elementi jezika

- Definicije:

Def = FunDef | ValDef

FunDef = "def" ident ["(" [Params] ")"] [":" Type] "=" Expr

ValDef = "val" ident [":" Type] "=" Expr

Param = ident ":" ["⇒"] Type

Params = Param { "," Param }

- Definicija funkcije: **def** square(x: Int) = x*x

- Definicija vrednosti: **val** y = square(2)

Rezime – elementi jezika

- Izraz može biti:
 - identifikator: `x, isGoodEnough, sqrt, ...`
 - literal: `0, 1.0, "abc", ...`
 - poziv (primena) funkcije: `sqrt(x)`
 - primena operatora: `-x, y + x`
 - selekcija: `Console.println`
 - uslovni izraz: `if(x<0) -x else x`
 - blok: `{ val x = math.abs(y); x*2 }`
 - anonimna funkcija: `x => x+1`